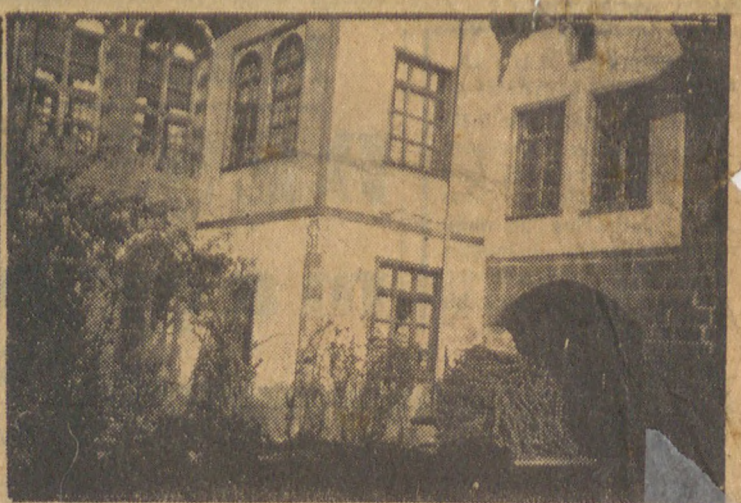




Ziya Gökalp'in kardeşi Nihat Gökalp çocukları ile birlikte



Ziya Gökalp'in evi

Ziya Gökalp'i 30 sene evvel bugün kaybetmiştik.

Gökalp ve Türkçülük

30 yıl önce, 25 Ekim 1924 te kaybettiğimiz Ziya Gökalp; ömrünü Türklük dâvasına hasretmiş bir sosyoloğumuzdu. O, İmparatorluğun çöküşü ile yeni Türkiye'nin kuruluşu arasında mevcut fikir hareketlerini şahsında toplayarak bu ideal ve fikir hareketlerini sentezini yapmaya çalışmıştır.

Ziya Gökalp'e gelinceye kadar memleketimizde, Garpçılık, Osmanlılık ve İslâmcılık gibi ideolojiler birbirleriyle çatışma halinde idiler. 1839 Tanzimat hareketi, Osmanlı İmparatorluğundaki mevcut nizamı değiştirmiş, bir kıymetler anarsisi yaratmıştı. Cemiyet kökünden sarsılırken içtimai müesseseler de de bir sarsılma ve veçhe değiştirme husule gelmişti. Eski ile yeni, Doğu ile Batı, İmparatorluk camiasında yanyana yaşamaya başlamıştı. İşte bu birbirine zid iki âlem arasında bocalayan Türkiye için en başta halledilmesi gereken, en hayati, en âcil mesele içtimai mesele idi. Namık Kemaller nesli, Şark la Garbı bir arada yaşatmaya çalışarak bir telifçilik zihniyeti içinde bocalamışlardı. Çünkü bu nesiller, İmparatorluğun yaşaması çarelerini arayordu. Bu yüzden İmparatorluğu teşkil eden unsurların aynı menfaat ve aynı vatan endişesi ile bir birlik vücuda getirebileceklerini düşünüyordular.

Fakat 1789 Fransız İnkılabının Avrupa sınırlarını aşan milliyetçilik hareketi, bu ideolojik cereyanları iflâs ettirmişti. Avrupada vücut bulan milliyetçilik hareketleri, Osmanlı İmparator



Büyük Türk mütefekkeri Ziya Gökalp

luğunu teşkil eden unsurları da harekete geçirmiş, bunların hepsi de ayrılmak temayülleri göstermeğe başlamışlardı. İlkın Yunanlılar, bundan sonra da diğer Balkan devletleri birbiri ardından isyan ederek İmparatorluktan ayrıldılar.

Osmanlı İmparatorluğunu teşkil eden unsurlar arasında, millî şuurunu en geç duyan Türkler olmuştur. İmparatorluk çökünce, Türkçülük yegâne tutulacak ideoloji olmuş ve gittikçe kökleşmeye başlamıştır.

Ziya Gökalp Türkçülük hareketinin başına geçince İslâmcılık, Garpçılık ve Türkçülük gibi üç ideolojinin sentezini yapar ve böylelikle, Türkleşmek, İslâmlaşmak, muasırlaşmak düsturunu vazeder.

Türkçülüğün sistemli kurucusu Ziya Gökalp'e göre Türkçülük Türk milletini kurtarmak, ona bir birlik vermek ve onu yükseltmektir. Buradan hareket ederek bir milleti yapan içtimai faktörlerin neler olduğunu araştırır. Ona göre bir milleti meydana getiren hars birliğidir.

Milletin teşekkülünde tâli derecede kalan lisanî, dinî, ahlâkî, bediî, hukukî âmiller maneviyatımızın yapısını teşkil ederler. İnsani şahsiyet de maneviyata dayanır. Öyle ise millete millî mefkûreyi aşlamak için onun maneviyatını tetkik etmeli ve mazideki müşterek yaşayışın içtimai haslet ve müesseselerini ortaya çıkarmalıdır.

Bu bakımdandır ki Ziya Gökalp, manevî ilimlere kıymet vermiş, bunları cemiyetin temel hâdiseleri diye telâkki etmiş, Türklüğün, tarih, folklor ve ictimaiyatıyla uğraşarak milletine Türklük şuurunu aşılamağa çalışmıştır. Onun fikir sistemi ve sanat anlayışı içtimai fayda üzerine müsteniddir. Gerçekten Ziya Gökalp, memleketimizde sis tematik Garp tefekkürünü getirenlerin en başında bulunmaktadır. Âlim ve sosyolog Gökalp, Türk içtimai müesseselerini Fransız sosyolojisi usulüne



N. Gökalp M. Baydara kardeşi hakkındaki hatıralarını anlatıyor

göre incelemiştir. O, Durkheim'i tanıdıktan sonra onun "Les rég les de la methode sociologique" (İçtimaiyatta usulün kaideleri) adlı kitabını elinden düşürmemiştir. Ziya Gökalp, Durkheim'i benimser ve kendi düşüncelerinin de sürgünden geçirecek onu, Türk cemiyetinin müesseselerini tetkik için bir vasıta olarak kullanır.

Ziya Gökalp'te Türklük mefkûresi, Türklüğün hakir görülmediği bir zamanda doğdu. Dünya tarihinde buna dair pek çok örnekler vardır. Ziya Beyin dün

ya tarihinde bu hususa dair örne sürdüğü bazı örnekleri "Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak" eserinin 38-39-42 nci sayfelerinden aynen alıyorum :

"Cermanlık mefkûresi, Prusya'nın Napolyon ordusu tarafından tezlil edildiği büyük felâket anında fevran etti. Milletim nev'i beşerdir vatanım ruy-i zemin, diyen Fichte bile o anda iliklerine kadar Cerman olduğu nu his ve ilân etti.

Japonluk mefkûresi, Japonya'nın Amerikalılar ve Avrupalı-

lar tarafından tehlikel ve muhakkirane bir surette tezlil edildiği dakikada infirâk etti. Fransız Milleti, İngiliz istilâsı altında muzmahil olmak üzere iken millî vicdan mefkûresi bir köylü kızdı fışkıranak onu kendisine münci yaptı.

İslâmiyetin tulûn da Arabistanın üç taraftan siyasi ve dinî istilâlara maruz bulunduğu mühlik bir dakikada vuku bulmuştu. Mefkûre, milletin sazişinden gelip, onu istiklale doğru iten fikrî bir hanledir."

Ziya Gökalp, Türkçülüğün gayesini, Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak isimli eserinin 33 üncü sahifesinde şu şekilde belirtir :

"Türkçülerin gayesi muasır bir İslâm Türkçülüğüdür. Türkçülerin millet mefkûresi Türkçülükse, ümmet mefkûresi de İslâmlıktır"

Medeniyeti hariçten almamıza cevaz veren Ziya Gökalp, hars meselesinde buna muarızdır. Bu hususta aynı eserde aşağıdaki fikirleri ileri sürer :

"Biz Türkler, asrî medeniyetin akıl ve ilmiyle mücehhez olduğumuz halde bir Türk - İslâm harsı ibda etmiye çalışmalıyız"

Şüphesiz her iş başarmış insan gibi Ziya Gökalp'in fikirleri de birçok tenkidlere uğramıştır. Meselâ Ağaoğlu, "Üç Medeniyet" isimli eserinde, Gökalp'in "Fert yok cemiyet var, hak yok vazife var" düşüncesine şöyle cevap veriyor : "Fertsiz cemaat tasavvur etmek, eltsiz, ayaksız, başsız, gövdesiz insan tasavvur etmektir. Haksız da vazife tasavvur etmek, bütün insanları merkez yerine koymek değil midir?"

Yine aynı muharrir, Gökalp'in hars ve medeniyeti birbirinden ayırmasını şöyle tenkid ediyor : "Bir zümre medeniyete gayrikabili tecezzi bir küldür, Süzgeçten geçirilemez."

Şunu hiçbir zaman unutmamalıyız ki, herkesi yaşadığı zamanın şartları içinde ve kusurlarını da mazeretleri ile birlikte mütalea etmek insafını göstermek lâzımdır.

Mustafa BAYDAR

